

УДК 338.48.330

Скрипник Л. В.

*к.і.н., доцент,**Черкаський державний технологічний університет*

ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ПОТЕНЦІАЛ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті здійснений аналіз туристичних ресурсів з урахуванням особливостей термінології, методологічної бази і прикладних аспектів їх створення, збереження і раціонального використання. На прикладі Черкаської області розглянуті напрями активізації цільового використання туристичних ресурсів, створення привабливого туристичного продукту.

Ключові слова: туризм, рекреаційна діяльність, туристичний бізнес, туристичні ресурси, туристичний продукт, Черкаська область.

Постановка проблеми. Визначаючи та оцінюючи потенційну привабливість для розвитку туризму певної географічної території чи об'єкта, доцільним для врахування спектром вивчення є фактор наявних і перспективних для відтворення туристичних ресурсів. Серед ряду визначень і характеристик туристичних ресурсів вирізняються певні класифікаційні ознаки та особливості структурування туристичних ресурсів для створення позитивних вражень у туристів від них та відповідного туристичного інтересу. У зв'язку з цим у межах наукового дослідження доцільним буде зацентувати увагу на понятійній сутності туристичних ресурсів у цілому та виокремленні тих, що притаманні для туристичної діяльності Черкаської області та які характеризують її туристично-ресурсний потенціал.

Для ефективного, раціонального й збалансованого туристичного бізнесу актуальним вбачається поєднання цільового та сталого використання туристичних ресурсів. Ощадливе застосування можливостей туристичних ресурсів, врахування потенційної міці їх обсягів і перспектив для туристичного інтересу мають стати основою стратегії розвитку туристичної сфери та збереження привабливості для туристів відповідних туристичних ресурсів. Актуальним сьогодні та на подальшу перспективу створення привабливих туристичних пропозицій залишається необхідність врахування комплексності поєднання багатьох складових, характерних для кожної

території та об'єкта туристичних ресурсів. Це стосується не тільки природних, історичних, археологічних ресурсів, але й тих, що безпосередньо пов'язані з використанням людської діяльності, спрямованої на пошук, відновлення, збереження та сприяння набуттю відповідних привабливих для туриста туристичних ознак (атракативних, соціально-культурних тощо). Постановка завдання – задовольнити потреби туриста у відновленні та розвитку своїх емоційних, інтелектуальних і фізичних сил, що стає однією з основних і найбільш предметно-суб'єктивною для досягнення. З цієї точки зору під час створення, застосування та безпосереднього використання засобів і методів організації туристичних послуг мають бути враховані відповідні психологічне, філософське сприйняття певних ресурсних пропозицій, тобто людський фактор (як із точки зору споживача послуг, так і надавача).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років в науковому середовищі, як на міжнародному рівні, так і в Україні, активізувався напрям дослідження, пов'язаний із вивченням та раціональним використанням туристичних ресурсів. Тематика ресурсно-туристичного спрямування досліджувалася в працях як вітчизняних (О. О. Бейдик, О. П. Гавриленко, О. О. Любіцева (ресурсна тематика в туризмі), М. П. Мальська, Н. О. Кравченко, М. П. Крачило, О. Ю. Малиновська, В. І. Стафійчук, В. Ф. Сірик, Н. Ф. Фоменко (характеристика туристичних ресурсів світу, України та її окремих регіонів)), так і зарубіжних туризмознавців (Д. Надсон, Л. Мітчел, К. Холл (США), А. Ковальчик, М. Козак (Польща), В. О. Квартальнов, В. Ю. Воскресенський, Д. В. Ніколаєнко, П. Г. Царфіс (Росія)). Питання термінологічної бази у сфері рекреаційної діяльності, туристичні ресурси Черкаської області досліджувались та продовжують вивчатися, зокрема, в наукових працях С. С. Беляєвої, С. А. Баска, М. І. Борща, Л. Л. Івашини, П. Ю. Курмаєва, Ю. М. Тихоненко, Л. В. Фрей [1-7, 10].

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження туристично-рекреаційного потенціалу, що пов'язаний із багатьма аспектами природного та антропогенного впливу. В сучасних умовах господарювання об'єктивні дослідження наявних ресурсів кожної території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (далі – АТО) стають все більш актуальними і потребують відповідних матеріальних, інтелектуальних, фінансово-економічних і соціально-економічних спрямувань для вивчення та адаптації до реальних можливостей їх використання. Саме тому для Черкаської області, як найбільш молодій області України, з урахуванням диференціації сфер господарювання, необхідності диверсифікації ряду суб'єктів економічного блоку,

постає завдання реального сприйняття своїх ресурсних можливостей та їх раціональне використання для стратегічного розвитку народно-господарського комплексу, у т.ч. й для сфери туризму.

Виклад основного матеріалу. Для коректного тлумачення певних дефініцій у сфері вивчення туристичних ресурсів, в першу чергу, варто врахувати наявні різноманітні трактування сутнісної складової ресурсів у цілому, й зокрема, безпосередньо тих, які стосуються туристичної діяльності. Як відомо, термінологічні поняття є відбитком наукової мови щодо відображення системи понять у різних галузях знань. Науковий супровід сфери туризму, з точки зору її понятійного наповнення, є досить молодим і продовжує наповнюватися сутнісним категоріальним апаратом, активно досліджується та аналізується з урахуванням відповідної специфіки галузі. Загальноприйнятим є вислів щодо неможливості розвитку туризму там, де відсутні туристичні ресурси. З точки зору туризмологічного сприйняття варто зауважити, що ресурсом може бути не тільки історична пам'ятка, природний об'єкт, певна атракція, але й наявність тиші, свіжого та чистого повітря, гостинність з боку місцевого населення, реальна доступність певних розважальних заходів. Доцільно звернути увагу, що кожна туристична послуга, туристичний продукт, й безпосередньо туристичний ресурс, мають свою споживчу цінність (духовну, атрактивну, економічну тощо). З цієї точки зору для кожного контингенту рекреантів, туристів мають бути розроблені та враховані відповідні індикативні чинники сприйняття певного туристичного ресурсу. Для цього необхідно здійснювати моделювання ситуацій, враховувати всі можливі потенційні обставини для створення та надання туристичних послуг, вплив різноманітних факторів на рівень якості запропонованого туристичного продукту з урахуванням відповідного туристичного ресурсу.

Отже, туристичні ресурси є основою для формування відповідного туристичного продукту та його просування на ринку рекреаційних/туристичних послуг. Розглядаючи туризм в якості сегменту рекреаційної діяльності, туристичні ресурси також можливо оцінювати, ототожнюючи поняття «рекреаційний ресурс» із категорією «туристичний ресурс» [10]. Головним результатом поєднання усіх складових цих ресурсів має бути задоволення рекреаційних потреб споживача (рекреанта/туриста). З юридичної точки зору для формалізованого обліку туристичних ресурсів має бути застосована відповідна методика, що ґрунтуватиметься на чітко визначеному якісному тлумаченні та кількісному показнику. Так, наприклад, в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» (далі – Закон) [9] туристичні ресурси України визначено, як

«пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності». Як зазначається в законодавстві України, «напрями освоєння і розвитку туристичних ресурсів України визначаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування відповідно до програм розвитку туризму» [8-9]. В переліку основних цілей державного регулювання, зокрема, має місце й вимога «збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій» [9].

У межах своїх повноважень виконавчі органи місцевого самоврядування:

– мають залучати на договірних засадах підприємства, установи та організації, розташовані на відповідній території, до розв'язання проблем розвитку місцевого туризму та підтримки туристичних ресурсів;

– повинні організувати проведення інвентаризації туристичних ресурсів місцевого значення;

– здійснювати сприяння охороні та збереженню туристичних ресурсів.

В Україні законодавчо визначені відповідні повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо затвердження державних цільових, регіональних та інших програм розвитку туризму з метою забезпечення охорони туристичних ресурсів України, їх збереження та відновлення, раціонального використання, забезпечення безпеки туризму, конституційних прав громадян на відпочинок та інших прав громадян, а також патріотичного виховання органами, тощо.

В Україні на рівні законодавчих документів зазначена й важливість та необхідність здійснення наукових досліджень щодо розвитку туризму, зокрема, й з метою запровадження методик класифікації та оцінки туристичних ресурсів, режиму їх охорони, збереження та відновлення, порядку використання. Зважаючи на те, що в сучасних умовах життя у багатьох країнах світу все більше значення приділяється діяльності та впливу так званого «третього сектору» на розвиток суспільства, зокрема й в сегменті спрямування діяльності неприбуткових організацій в галузі туризму на формування та поширення інформації про туристичні ресурси. З цією метою властивого значення є враховування їх потенціалу у таких аспектах діяльності, як підготовка пропозицій щодо розвитку туризму, курортно-рекреаційної сфери, охорони туристичних ресурсів України, їх збереження та відновлення, порядок використання.

Отже, законодавством України визначені основні напрями поведження з її туристичними ресурсами, але політична, економічна, екологічна, соціальна кризи, військова агресія з боку противників української суверенності та незалежності накладають свій негативний відбиток і на сучасний стан із людськими, природними ресурсами, інфраструктурою певних населених пунктів, соціально-економічною складовою тощо. У свою чергу має місце знищення культурно-історичних цінностей, вимушена внутрішня міграція населення з тимчасово окупованих територій країни, зупинення та гальмування процесів розвитку туризму на відповідних територіях та об'єктах, у т.ч. й на тих, які знаходяться на межі з територіями, де відбуваються воєнні дії, обстріл мирних територій, загибель людей, знищення інфраструктури тощо.

Щодо Черкаської області, її географічне розташування є сприятливим для активізації туристичної діяльності, розширення мережі туристичних пропозицій та інфраструктурного забезпечення рекреантів і туристів. Важливе значення для інформування про наявні туристичні ресурси, сформовані туристичні продукти має офіційна інформативно-консультативна база документів, зокрема статистичні збірники, звітні матеріали про соціально-економічний стан певних АТО, окремих територій тощо. Так, наприклад, у статистичному збірнику про соціально-економічне становище Черкаської області у 2014 р. вміщено дані у порівнянні з попередніми роками, зокрема висвітлено показники матеріального виробництва, фінансової та соціальної сфери, демографічної ситуації. Статистичний збірник «Черкащина у цифрах» пропонує розширений перелік показників соціально-економічного становища області у 2014 р. порівняно з 2008-2013 роками. Збірник сформовано за такими розділами: ціни і тарифи, Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України, промисловість, сільське господарство, мисливство, лісове і рибне господарство, капітальні інвестиції та будівництво, транспорт і зв'язок, зовнішньоекономічна діяльність, внутрішня торгівля, послуги, технології та інновації, населення та міграція, ринок праці, доходи та умови життя, освіта, правосуддя та злочинність, навколишнє природне середовище. Інформація в основному розподілена за видами економічної діяльності (відповідно до Класифікації видів економічної діяльності ДК 009:2010 (КВЕД-2010), видами продукції, організаційно-правовими формами господарювання. Окремі показники за 2014 р. є попередніми та розрахунковими і будуть уточнені у наступних статистичних виданнях, а деякі показники попередніх років уточнені по відношенню до раніше опублікованих. Більш детальні дані про соціально-економічне становище області в цілому та за територіальною ознакою буде наведено у «Статистичному щорічнику

Черкаської області за 2014 рік» та статистичному збірнику «Регіональний розвиток Черкаської області у 2014 році» [11].

Аналізуючи туристичні ресурси області, варто зазначити важливість врахування комплексності її ресурсного потенціалу, адже такі сфери народногосподарського комплексу, як сільське господарство, лісове та рибне господарство, транспортна галузь (автомобільна, річкова, залізнична та ін.), харчова та легка промисловість, а також сфери культури та мистецтва, спорту, охорони здоров'я цілком дотичні до вирішення нагальних і стратегічних питань туристичного спрямування. Як приклад, можна навести поєднання, зокрема, таких складових, як культура, екологія, виховання, сільське господарство в організації та наданні послуг «зеленого» туризму. Це і так звані «зелені» садиби, і агротуризм, й екологічний туризм, еколого-просвітницька діяльність, молодіжний і спортивно-оздоровлювальний туризм та ще багато інших різновидів туристичних пропозицій (наприклад, харчовий туризм, етнотуризм).

Одним із потенційно привабливих напрямів розвитку туристичних ресурсів Черкаської області на сьогодні є фестивальний та подієвий туризм. Наближення до столиці України, зручна логістична мережа мають стати спонукальними для організації регулярних і таких, що можуть стати традиційними як на рівні країни для певної галузі народного господарства (наприклад, для сільськогосподарського виробництва, галузей промисловості, спорту, культурно-мистецьких заходів та ін.), виставкових заходів (наприклад, сільськогосподарських машин, харчових продуктів, спортивного інвентаря, фото та кінопоказів, етнічних пісенних і танцювальних свят тощо), так і на міжнародному. Сфера охоплення за вище зазначеними напрямами діяльності та пропозиціями має стати рушійною силою на шляху до створення нових робочих місць, удосконалення навчально-виробного процесу для майбутніх працівників сфери послуг, розбудови туристичної інфраструктури.

Аналізуючи ситуацію з виконанням покладених на органи місцевого самоврядування повноважень та завдань щодо раціонального використання туристичних ресурсів за призначенням, варто зазначити на процеси розробки та прийняття на відповідних засіданнях районних рад у ряді АТО Черкаської області програм розвитку туризму. Так, наприклад, відповідні програми прийняті в таких районах області, як:

– Звенигородський район (рішення Звенигородської районної ради «Про Програму «Розвитку туризму в Звенигородському районі на 2013-2020 роки»» від 30 квітня 2013 р. № 17-7);

– Лисянський район (рішення Лисянської районної ради «Про Програму розвитку туризму в Лисянському районі на 2012-2020 роки» від 11 вересня 2013 р. №20-06/VI);

– Монастирищенський район (рішення Монастирищенської районної ради «Про затвердження Програми розвитку туризму в Монастирищенському районі на 2013-2020 роки» від 22 квітня 2013 року № 22-6/VI);

– Тальнівський район (рішення Тальнівської районної ради «Про Програму розвитку туризму в Тальнівському районі на 2012-2020 роки» № 17-5 від 26.11.2012 р.);

– Черкаський район (рішення Черкаської районної ради «Про Програму розвитку туризму в районі на 2013-2020 роки» № 26- 12 / VI) та ін. [7].

«Програма розвитку туризму в Черкаській області на 2012-2020 роки» (далі – Програма), затверджена рішенням обласної ради від 26.06.2012 № 16-4/VI, окрім загальних показників, вміщує безпосередньо характеристику туристичного потенціалу Черкащини; визначає стан та особливості туристичної галузі області, у т.ч. здійснює аналіз діяльності суб'єктів туристичної сфери, туристичних потоків області, туристичної інфраструктури, конкурентного середовища та ефективності використання туристичної галузі, обсягів екскурсійної та туристичної діяльності національних заповідників і заходів щодо поліпшення їх туристичної привабливості. В Програмі зазначені її мета, основні завдання, фінансове забезпечення та очікувані результати, а також ефективність виконання, механізм реалізації й контроль за її виконанням.

Серед прикладів практичного втілення в життя завдань Програми доцільно акцентувати увагу на виконанні вимог пункту 1 розділу 5, у відповідності до якого Головне управління інвестиційно-інноваційної політики, підприємництва та зовнішніх зносин обласної державної адміністрації разом з Регіональним фондом підтримки підприємництва області оголосили конкурс серед суб'єктів підприємства на отримання фінансової підтримки на зворотній основі (позики). Зворотна фінансова підтримка (позика) надається для здійснення діяльності в сфері зеленого туризму [12]. За перебігом участі в цій та інших заохочувальних і спонукальних акціях до збереження, відтворення та раціонального використання туристичних ресурсів необхідно ознайомлюватися на офіційних сайтах місцевих органів самоврядування, туристично-інформаційних центрів тощо.

Висновки. Враховуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що Черкаська область в сучасних умовах господарювання має достатньо потужний потенціал для розвитку туристично-рекреаційних послуг, а це, у свою чергу, спонукає до активізації з

боку органів місцевого самоврядування, громадських туристичних та екологічних організацій, суб'єктів господарювання в сегменті туристичних послуг, науковців, засобів масової інформації та інших зацікавлених юридичних і фізичних осіб сприяти дослідженню наявних і перспективних для туризму ресурсів.

Сприятливі кліматичні, географічні умови розташування Черкаської області на мапі України, багатий культурно-історичний спектр туристичної атрактивності, вагомий сегмент архітектурно-краєзнавчої спадщини та інші притаманні Черкащині особливості, унікальність трипільської культури, літературно-мистецькі надбання тощо спонукають до пошуку методів, методик, інструментарію та прикладних важелів менеджменту для удосконалення туристичної логістики та рекреаційної інфраструктури.

Розробка програмних заходів, спрямованих на розвиток туризму на території АТО області, в окремих районах, містах, селах, потребують поглиблення уваги до сфери підготовки фахівців туристичного супроводу, екскурсійної діяльності, набуття вмінь для формування привабливого туристичного пакету та цікавого туристичного продукту тощо.

З метою створення відповідного середовища для розвитку туризму на Черкащині з одночасним збереженням та відновленням туристичних ресурсів, необхідно забезпечити виконання умов для збалансованого розвитку туристичного бізнесу із застосуванням принципів «державно-приватного партнерства», відповідального менеджменту.

Список використаної літератури

1. Беляєва С. С. Інвестиційна привабливість розвитку екологічного туризму в селі Козацьке Звенигородського району Черкаської області / С. С. Беляєва, С. А. Басок // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Гео економічні проблеми міжнародних відносин : оцінки, прогнози, сценарії». – У 3-х част., ч. 2, К., 15 – 16 листопада 2013 р.: К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2013. – С. 6-8.
2. Беляєва С. С. Екотуризм на природно-заповідних територіях – фактор формування потенціалу краєзнавчої спадщини / С. С. Беляєва, С. А. Басок // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку». – У 2-х част., ч. 2, Ужгород, 22-23 листопада 2013 р.: Херсон: Видавничий Дім «Гельветика», 2013. – С. 17-20.

3. Беляєва С. С. Фактори впливу на рівень розвитку Черкаської області: еколого-економічні стратегіями / С. С. Беляєва, С. А. Басок // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд». – У 3-х част., ч. 1, Донецьк, 29 – 30 листопада 2013 р.: Донецьк: ГО «СІЕУ», 2013. – С. 80-83.
4. Беляєва С. С. Соціально-економічні фактори конкурентоздатності туристичного продукту (на прикладі Черкаської області) // Наук. журн. «Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 11. Частина 1, 2015. Серія «Економічні науки» / С. С. Беляєва, Ю. М. Тихоненко // Херсон: ХДУ, 2015. – С. 80-85.
5. Беляєва С. С. Соціально-орієнтована рекреаційна привабливість міста Черкаси / С. С. Беляєва, Л. Л. Івашина // Наук. журн. «Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова». Том 20. Вип. 1/1, 2015. Серія «Економіка»: ФОП Головка О. А., 2015. – С. 90-94.
6. Беляєва С. С. Туристично-інформаційний центр як інвестиційно-інноваційний сегмент просування туристичних послуг: зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 39 / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. / С. С. Беляєва, Л. В. Фрей // Черкаси: ЧДТУ, 2015. – Част. I. – С. 550-63.
7. Офіційний сайт Черкаської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ck-oda.gov.ua.
8. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України / Наказ Мінприроди України від 22.06.2009 N330. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 липня 2009 р. за № 679/16695 / Офіційний вісник України від 07.08.2009 – 2009 р., № 57, стор. 107, стаття 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09.
9. Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про туризм»: Закон України від 18.11.03 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
10. Словник рекреаційних термінів / укладач С. С. Беляєва. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 184 с. (Серія «Nota bene»).
11. Статистичне управління в Черкаській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ck.ukrstat.gov.ua.

12. Сайті Головного управління інвестиційно – інноваційної політики, підприємництва та зовнішніх зносин Черкаської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.invest-oda.ck.ua.

**СКРИПНИК Л. В. ТУРИСТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ И ИХ ПОТЕНЦИАЛ
(НА ПРИМЕРЕ ЧЕРКАССКОЙ ОБЛАСТИ)**

В статье осуществлен анализ туристических ресурсов с учетом особенностей терминологии, методологической базы и прикладных аспектов их создания, сохранения и рационального использования. На примере Черкасской области рассмотрены направления активизации целевого использования туристических ресурсов, создания привлекательного туристического продукта.

Ключевые слова: туризм, рекреационная деятельность, туризм, туристический бизнес, туристические ресурсы, туристический продукт, Черкасская область.

**SKRYPNYCK L. V. TOURIST RESOURCES AND THEIR POTENTIAL (ON
EXAMPLE OF TCHERKASY AREA)**

The article analyses the tourism resources with consideration of the peculiarities of terminology, methodological bases and applied aspects of their creation, preservation and rational use. On the example of Cherkasy region the direction of enhance the targeted use of tourism resources is described, the creation of attractive tourism product.

Keywords: tourism, recreational activities, tourism, tourism, tourism resources, tourism product of Cherkasy region.